

Iz prazgodovine zemlje.

Prirodoslovni pogovori.

Spisal dr. Pavel Grošelj.

Sam slonim pod svojimi tihimi bori. Črna noč se je razpredla pod košatimi vrhovi in se je ovila vitkih debel. Trepetajoča zvezdna svetloba se usiplje z neba in med vršički je razpeta Rimska cesta kot žareč pas srebrnih čipk.

In to je oni tajnostni zvezdni čas, ko ti postaja srce široko in se ti raztaplja duša, ko se v sladkem ganutju čutiš eno z vsem grozničavo veličastnim stvarstvom.

In glej! — bil sem nekoč brat tej žareči lepoti, ko sem razmetan v atome begal v svetlih nebesnih vrtincih. Kot neodoljiv spomin me sili hrepenenje nazaj, da vsaj v čuvstvu zopet objamem veseljstvo.

Čuj! — pomladnji veter poigrava v vrhovih — in zlat dež se usiplje raz kimajoče borove veje, prostran oblak nežnega cvetnega prahu pada na zemljo, da svetlikajo gozdna tla, kot da bi bila posajena s cekini.

— Oj ti čudesno bogastvo prirode! —

Milijone drobnih zvezdic, cvetnih praškov, je dvignil pomladnji piš — toda kdo ve, bo li vsaj eden izmed njih oplodil in rodil drobno seme, bo li vsa ta bogata razkošnost prirode dosegla svoj smoter — ?

In ti gigantski goreči zvezdni prahovi nad menoj, nešteti v svojem mnogoštevilnem razkošju, ki jih je vihar razvoja zatočil po veseljstvu! — kdo ve, bo li vsaj eden izmed njih dosegel svoj namen in stesal zibel razumnemu bitju — človeku?

Da, človek! — V njem šele zadobi vsa priroda svoj zmisel.

In glej te sreče, da je prav zemlja pod nama eden izmed onih izvoljenih praškov, ki se je iz milijard neplodno zapravljenih drugov razvil v domovino človeka!

In to se je pripetilo takole

* * *

I.

**Ob zibeli; katastrofa na nebu; nebesna tehtnica;
razbeljeno jezero.**

Na nebu je zažarela nova zvezda! —

Tamkaj tik ob srebrnem pasu „Rimske ceste“, kjer na večer tako lepo trepeče ozvezdje „Perzeja“ in odkoder se na god sv. Lovrenca utrinjajo srebrne zvezdne nitke — solze sv. Lovrenca jih nazivlje narod — prav tamkaj se je 21. februarja 1901. leta vžgala nova zvezda.

Kot na daljni gori vzplamenel kres je vzkipela njena luč in dva dni pozneje je prekosila v svoji moči vse zvezde družice na nebu.

Modreci tega sveta pa so strmeli ob znamenju na nebu in šli so za zvezdo na daljno božjo pot. In ko so preromali sto in sto milijonov kilometrov, so obstali na kraju, kjer je žarela zvezda, in našli so dete, v zibel položeno in v plenice povito — našli so nov porajajoč se svet!

In tedaj so se zavrteli daljnogledi okoli svojih strogo odmerjenih osi proti tej najmlajši hčerki vesoljstva in sto zvedavih oči zvezdoznancev je hitelo iskat vzrokov čudesni novi prikazni.

Toda zaman! — svetložareča zvezda, in vsenaokoli nje neprodorna tema!

Toda kje in zakaj se je pač vnela? Saj se niti bora vžigalica ne zapali kar sama od sebe, drgniti jo moramo ob raskavo ploskev, da povzročimo potrebno toploto. In to ploskev so iskali zvezdoznanci brez uspeha; odkriti je ni hotel niti najboljši daljnogled.

In vendar! — Ali ni morda vsega neuspeha kriv edinole nedostatek našega očesa, ki v svojem pomankljivem ustroju ni do vzeten za one nežne žarke, ki so po utrudljivem vsemirskem potu vsi oslabei priromali do nas?

Odgovorila je fotografska plošča, ono nad vse fino in občutljivo oko, ki najmanjši vtisk, ki ga je kdaj sprejela, zvesto ohrani; in če je bil ta vtisk preslaboten in premalenkosten, da bi ga na njej zaznalo naše nedostatno oko, tedaj pustimo curljati na fotografsko ploščo za nas nevidne svetlobne žarke cele ure. Tako dolgo riše nevidni žarek na preobčutljivi kožici, da se milijon in milijon za nas nevidnih vtiskov sumira in okrepi v jasno in določeno sliko predmeta, ki ga ni moglo zazreti naše oko.

Drobna žareča meglica se je na fotografski plošči ovila krog novovzplamtele zvezde.

— Kozmična katastrofa! —

Ugaslo, mrtvo solnce je v svojem groznem begu zavozilo v vseobsežen oblak kozmične snovi. Razbilo se je in razdrobilo, v blaznem vrtincu gigantskih sil se razbelilo in pred našimi očmi se raztalilo in razblinilo v žareče pline.

Iz kozma se je rodil kaos, iz smrti življenje! Saj toplota in luč sta seme življenja in razvoja.

Tako so divje prirodne sile zažgale v vesoljstvu novo ognjišče, ki čaka svoje dopolnitve, ki čaka, da se iz divjih vrtincev ustalijo planeti in potekó strogo odmerjeno pot okrog vseoživljajočega središča, okrog novega solнца.

To bi bil pogled za rajnega Kanta in Laplacea, ki sta prva harmonijo vesoljstva razložila iz disharmonije in iz neredno se vrtečih plinastih meglá razvila vesoljstvo in vzorni red zvezdnega oboka nad nami. In našla sta skupnega očeta naši zemlji in vsem sestrám premičnicám v žarkem solncu, od katerega so se v dolgih eonih v vrtinčastem begu trgali otroci, drug za drugim: drobne žareče kroglice. In tedaj se je rodila naša zemlja. — In tedaj sva bila jaz in ti in zemlja pod nama mlado blesteče solnčece. Kot žareča kapljica, ki v plavžu pljuskne iz železnega curka, je švignila v vsemir in se zatočila po neizpremenljivi poti, kjer si držita ravnovesje privlačna sila solнца in moč onega poleta, s katerim se je utrgala solnčni obli.

In ko se danes tako mirno in zaupljivo izprehajaš po eni skledici te gigantske, med solncem in zemljo uravnovešene tehtnice, ali te nič ne plaši ta vseobsežni, brezbrežni prepád, ki se je nad njim in pod njim uravnalo naše osolnčje?

Ali se ti ne zdi, da so vsi strojčki in vsa komplicirano preračunjena ravnotežja moderne tehnike le igračke proti tej mogočni zvezdni tehtnici?

Kako neki je bilo pri srcu ubogemu Galileju, ki je prvi skozi svoj daljnogled strmél v grozoto prosto visečega nebesnega sistema in občudoval urejeno igro štirih lun, v nemoteni harmoniji tekočih okoli Jupitra, brata naše zemlje!

Prisedi še ti z menoj za trenotek k daljnogledu in vpriva pogled na Jupitra, ne da bi morda z Galilejem hotela iskati novih svetovnih odkritij, zgodovino samega sebe hočeva iskati na njem.

Srebrna kroglica žari pred nama, osvetljena od solnčne luči. Bledordeča lisa medli tik pod njeno sredino iz svetlosivkaste okolice.

Zadnji svetli spomin na Jupitrovo solnčnožarko mladost je ta blesteča pega v njegovi temni sedanosti.

Zadnje prostrano jezero razbeljenoraztaljenih snovi, ki priča o solnčni, žareči preteklosti tega planeta, se širi pred teboj; šest prostranih zemeljskih krogel bi moral zalučati vanj, da mu pokriješ površino.

Tudi naša zemlja je še pred kratkim hranila na otoku Havai majhen vzorec takega žarečega jezera v ognjeniku Kilaueja, katerega pol kilometra široki krater je še pred par leti neprestano valovil razbeljeno lavo.

In zdaj že vidiva v duhu celo dolgo razvojno pot naše zemlje: iz praznično beložarečega solnčeca se je ohladila v rumeno blesteče solnce, nato je žarela v krvavordeči luči kot razbeljeno železo, ko se jame hladiti, in slednjič se je obdala s trdo ohlajeno skorjo in ugasnila kakor luč, kadar ji zmanjka reje. — In morda že danes ali jutri potrka njeno solnčnožarko jedro ob tenko skorjico in jo v žarečem vulkanskem izbruhu spomni dni „solnčne mladosti“.

* * *

Kot svetla raketa, ki se menjava v beli, rumeni in rdeči luči, je švignila zemlja v vesoljno noč in ugasnila v njej. —

Tu pa zapre astronomija svojo knjigo, in kamenje začenja govoriti.

II.

Predpotopni človek; zakladnica naše zemlje; razkrinkani zločinec.

V Teylerjevem muzeju v Harlemu je kot posebna znamenitost shranjena plošča skrilavca in na njej okostje izredno velikega močerada. V tej plošči pa ni potomcem samo ohranjen odtisk davno poginulega bitja, temveč je v njej začrtana tudi zgodovina jako zanimive dobe geološke vede.

Začetkom osemnajstega stoletja so namreč v Oeningenu v Švici našli sredi kamenja popolno ogrodje človeka, ki je poginil za časa vesoljnega potopa.

Profesorja Scheuchzerja v Curihu, originalno fantastno glavico, si je izvolila usoda, da strmečemu svetu demonstrira ta očitvidni dokaz božje kazni, „das Beingerüst eines verruchten Menschenkindes, um dessen Sünde willen das Unglück über die Welt hereingebrochen sei“.

In tako je bilo slednjič srečno rešeno starodavno vprašanje, ki je o njem že razmišljal Ksenofanes, ko je strmel nad okamenelimi ribami v sirakuških kamenolomih, in ki si ga je često zastavljal tudi Herodot, ko so ga v egiptovskem gorovju izmed skale pozdravljali odtiski morskih školjk.

Odkod in kako so pač zašli ti okameneli prebivalci morja: ribe in školjke in koralje na vrhunce gorá?

Za igračke prirode so jih smatrali eni, vplivu zvezd so jih pripisovali drugi; iz morja so se dvignili semenski hlapí, ki se v trdi skali niso mogli docela razviti, tako so učili tretji; nekateri pa so modro pridigovali, da je sam peklenščak oponašal stvarnika, pa si je hotel zase ustvariti svoja bitja, toda poizkus se mu je sramotno ponesrečil, o tem da nam jasno pričajo pošastno izpačena okamenela bitja.

Kot nekako odrešenje je v vso to fantastno zmedeno učenost dihnila beseda: vesoljni potop!

Tedaj torej, ko je morje, napojeno od vednega dežja, prekoráčilo meje nebotičnih vrhov, je razburkano vodovje preplavilo vse kontinente in vsepovsodi zapustilo ostanke poginulih svojih prebivalcev.

In ko se je sedaj Scheuchzerju celo posrečilo zasačiti dotlej „neznanega zlikovca“, sopovzročitelja one nesrečne katastrofe, je moral izginiti vsak dvom o naravi in postanku živalskih okamenin.

Toda za ubogega zločinca iz potopnih dni je prišlo kmalu odrešenje. In bodi tega rešilnega dela deležen tudi ti!

Pojdi z menoj na kraj, kjer so pred leti porušili staro hišo in razgrebi nekoliko prah in kamenje na razvalini! Glej! tu sva našla v podrtiji novec, krajcar je, jako podoben našemu dvovinarniku; letnica na njem nam priča, da je bil kovan pred dobrimi dvajsetimi leti. —

Zastavi lopato in grebi dalje!

Izplačal se je trud. Pod podrto hišo sva trčila na staro ozidje. Majhna utrdba je stala tu nekoč, in tam med temeljem leži umazan, starodaven novec izza časa Otona III.

Razrušiva to zidovje in kopljiva dalje!

Ob rimskem grobišču se ustavi lopata. Dvigniva kameniti pokrov! Preperelo ogrodje leži pred nama, par fibul in vaz in tam v kotu par čudnih srebrnih novcev, rimskih kvinárjev.

Cela zgodovinska slika se je odprla pred nama, ko sva nekoliko potrkala na grudi naše zemlje.

Tu je torej nekoč samevalo rimsko grobišče, dokler ga ni slednjič prerasla trava, tu je strmela v svet srednjeveška trdnjavnica, dokler ni tudi nje zmlel zob časa in je do temelja razdrobil v griček grušča; in na tem grušču si je meščan naše dobe sezidal svojo hišico — in tudi od nje je ostala le prašna razvalina.

Čim globlje sva prodirala v skorjo naše zemlje, v tem bolj oddaljene čase nama je zrlo oko — in slučajno zaostali novci so nama bili vodniki in so govorili o davno preteklih dneh.

Kar se nama je prigodilo danes, isti doživljaj je osupnil geologe Scheuchzerjeve dobe, ko so kopali po razvalinah naše zemlje, to je v kamenitih plasteh njene skorje.

In našli so novcev, novcev preobilo in dobro ohranjenih: okamenine naše zemlje!

Prav pri vrhu so našli ostanke bitij, do pičice podobnih današnjim živalim in rastlinam, v čim globlje sklade zemeljne skorje pa so prodirali s kladivom in dletom, tem bolj tuja in starodavna favna in flora se jim je odkrivala; in slednjič so dospeli do prastarih plasti, v katerih so ležala pokopana pradžavna bitja, ki od njih ne nahajamo ni enega živega sorodnika več vseširo prostrane zemeljne oble.

In to čudo se je odkrivalo geologom vseh dežel in zemlja.

V okameninah torej niso ohranjeni ostanki živalstva in rastlinstva ene same zemeljne dobe, ki naj je skupno končalo v vesoljnem potopu. Ti tako različni in današnjim živim bitjem tem bolj tuji zemeljni novci, v čim globočjih plasteh leže zakopani, nam pričajo o raznih vekih v zgodovini naše zemlje.

In kdor bi trdil, da so vsa ta bitja žvela istočasno in istočasno poginila v vesoljnem potopu, bi se ne osmešil nič manj nego vsak, ki bi zagotavljal, da so žveli istočasno in istočasno legli k večnemu pokoju: oni naš meščan tamkaj v hišici nad rimskim grobiščem in srednjeveški vojak v svoji trdnjavi in rimski patricij.

Tako so izpregovorile okamenine in vesoljni potop je izginil iz geologije skoro brez sledu.

Francoski učenjak Cuvier pa je Scheuchzerjevemu zločincu nanovo pretipal kosti in spoznal je v njem zanimivega prastarodavnega močerada, ki ga je v spomin na najditelja krstil z imenom „Andrias Scheuchzeri“.

Harlemški muzej hrani ta kuriozni petrefakt v pouk in zabavo potomcem.

(Dalje prihodnjič.)

Iz prazgodovine zemlje.

Prirodoslovni pogovori.

Spisal dr. Pavel Grošelj.

III.

Kako se lupi zemlja; na ognjeniških sledovih; revolucije zemlje; tihi utripi.

zvezdah sva iskala zgodovino naše zemlje. Njena lastna solnčnožarka luč nama je sijala jasno in določno v preteklost. Visoko iz zvezdnih perspektiv sva zrla na njeno mladost, dokler nisva v temi izgubila svetle niti razvoja.

Tedaj pa sva kot nekoč Kolumb pristala iz vesoljstva na tem novem otoku v brezbrežnem morju svetovnega etra.

In zgodilo se je nama kot raziskovalcu, ki je v novem Kolumbovem svetu z lopato prekopal mehiška tla in v njih našel zakopano in ohranjeno kulturo davne, dotlej nepoznane dobe Aztekov. Važne zgodovinske dokumente sva našla v zemeljskih skladih: okamenine.

Kot velikansko rožno popje ali ogromno čebulo so si tedaj predstavljali geologi našo zemljo. Iz lupinastih kamenitih plasti so si mislili sestavljeno njeno skorjo, v središču lupinaste kože pa valovi razbeljenotekoča lava, zemeljsko jedro.

V vsaki taki lupinici ležita pokopani posebna favna in flora, ki nam torej pričata o posebnem veku v razvoju zemlje. Kolikor raznih lupinic bi torej lahko odlupili raz zemeljski obok, v toliko različnih vekov moramo razdeliti prazgodovino naše zemlje.

In v vsakem veku je kipelo po zemlji drugačno življenje.

Končno pa bi na dnu prispeli do lepo se svetlikajočega kristalastega olupka, v katerem ne nahajamo nikake življenske listine več. — Stopili smo v pravek naše zemlje, ko še ni klilo po njenem površju življenje, in ta zadnja, lepo kristalasta lupinica je ona prvotna kožica, v katero se je odela razbeljena zemeljska obla, ko se ji je ohladila površina tekom dolgih eonov.

Tako so olupili geologi zemljo v zgodovinske olupke; pri vsakem posameznem pa so obstali in se osupli vprašali: „Kaj

neki se je godilo na zemlji med dvema takima olupkoma? Kje pač leži vzrok temu nenadnemu presledku, tej ostri diarezi v zgodovini zemlje?“

V istem času pa je šel mladi genijalni geolog Buch daleč po svetu. V solnčnopestri Italiji je gazil po mrtvosivem pepelu Vezuva, po brezupnih enoličnih obronkih strjene lave mu je begalo oko. Preko brezlične osrednje francoske planote je nameril korak, trkal s kladivom ob zemeljsko skorjo ter jo povpraševal po važnih problemih. Vsekrižem je obhodil njene ugasle ognjenike — in slednjič se je iz teh mrtvaških pokrajin, ki so mu govorile o hudih kritičnih časih naše zemlje, rešil v poezijo in barvne kontraste divnih Kanarskih otokov. Toda tudi tukaj ga ni mikala pokrajina, fantastna v svojih konturah, v žrelih ognjenikov si je zapiral razgled na lepo prirodo.

Tam daleč v Ameriki pa je tedaj Humboldt prvikrat občutil grozo in trepet potresa v Kumaní in na orjaški ognjenik, pokrit z večnim ledom in snegom, na Chimborazo je krenil svojo pot. Skozi celo Ameriko ga je gnalo hrepenenje in vsepovsod mu je iskalo oko sledov o vulkanskih izbruhih.

Na jeziku vseh znanstvenikov pa je tedaj ležala grozna beseda, in Cuvier jo je slednjič smelo izustil: katastrofa!

S krvavim sijajem je posvetila ta beseda v preteklost zemlje:

Ognjeniki so odprli pošastna žrela in bruhajo iz sebe lavo in pepel. Zatemnelo je solnce od vseobsežnih oblakov vulkanskega prahu, potoki razbeljene lave žare v krvavem svitu v temno noč kot daljne goreče grmade. Zemlja valovi in poka, slemena gorá se pod pritiskom eruptivnih sil dvigajo iz nižin. Z grabežljivimi rokami pljuska morje preko kontinentov; kopna zemlja, dvignjena od titanskih rok, se vzpenja iz morskih globin. Divji viharji in bliski se krešejo v ozračju.

In kakor sta ob izbruhu Vezuva mesti Herkulanum in Pompeji z vso svojo kulturo našli grob v visoki plasti vulkanskega pepela, tako je v tej vesoljni katastrofi končalo življenje tedanjih dni, popokopano od razdivjanih prirodnih sil.

In nato — spet tiho vse — končan pokop! —

To so bili po mnenju Cuvierja oni presledki med dvema lupinama, dvema vekoma zemeljske zgodovine.

To so bile one velike diareze v visoki pesmi življenja na obli našega planeta.

Vsak zemeljski vek je končal s tako strašno revolucijo zemeljske skorje, in ko se je polegel njen vihar, je zasvetila zarja novi dobi življenskega razvoja.

Na grobišču je vzrastle nov, popolnejši zarod od prejšnjega in čakal svoje usodne dopolnitve.

Po zadnji taki katastrofi se je narodil človek in današnje živalstvo ter rastlinstvo; nastopil je najnovejši vek zemeljske zgodovine.

Kako slabo se je prilegala ta katastrofna teorija, ta drugi izboljšani in pomnoženi natis vesoljnega potopa, v mirno veličastvo prirode! V nemoteni harmoniji plešejo gigantska solnca po prostoru, planeti in lune ter naša zemlja z njimi hite svojo tiho varno pot; trdna skorja se boči pod nami, v neizpremenljivi mogočnosti se prožijo po nji gorovja, morje se peni v strogo začrtanih obalah in življenje kipi vsepovsod in čaka, čaka neomajno zaupljivo vsak dan svojega solnca.

Kaj zato, če se danes utrga preperela skala v gorovju in zabobni v nižave; naj odnese deroča reka izpod žuljavih rok košček obdelane rodovitne zemlje, naj zatrepeče ploščica zemeljske skorje in poruši v silovitem potresu trudapolno delo tisočletij, naj zažari v pogubnem žaru cela vrsta vulkanskih žrel: kdo naj bi se vznemirjal ob takih bornih utripih prirodnih sil; z železno vztrajnostjo bo zamašilo življenje vrzeli, ki so jih zasekali v njegove vrste.

Katastrofna teorija deluje z dandanes nepoznanimi gigantskimi in hipnimi silami, v prirodi pa zapazimo le počasne in neznatne utripe zemeljskih sil.

In od teh bornih utripov so nekoč umrle gigantske Cuvierjeve sile.

IV.

Gugalnica zemlje; ob Niagari; mali stavbitelji; Lyellov ključ; kameniti popek.

Ob Neapeljskem zalivu stoje v Puzzuoli razvaline prastarega svetišča Serapisa: ostanki porušenega zidovja, zlomljeni in zvrnjeni stebri, izmed teh razvalin pa štrle kot ponosne jelke trije vitki, nedotaknjeni stebri v nebo. Toda tudi vanje je že vrtal zob časa. Tja do višine dobrih treh metrov so stebri gladki, nerazjedeni, nad to višino pa zapaziš ves preperel in razjeden pas, višji od doraslega moža. Kot od kamenoseka so navrtani kameniti stebri z gladkimi, okroglimi rovi in izvedeno oko spozna takoj v teh rovih razruševalno delo morskih školjk: živih svedrov. Iz teh v skalo izvrzanih hieroglifov pa čita geolog zanimivo zgodovino.

Ko se je jelo rušiti svetišče v prah, je ruševina zasula stebre približno tri metre visoko, — nato pa je jela utripati zemlja — tiho

in počasi — niže in niže — in morje je zalilo kraj, kjer so nekoč goreli darilni ognji Serapisu. V stebrih pa so iskali zavetišča morski živi svedri in si izvrtali vanje varna skrivališča.

Pravcato povodenj so provzročili nekoč ti podvodni svedrovci, ko so v Holandiji prevrtali kamenite obmorske nasipe in tako odprli valovom vrata nastežaj, da so se v jeznem vrelcu razlili preko človeških bivališč.

In zopet je dihnila zemlja, — tiho in počasi — više in više so se ji bočile prsi, in Serapisovo svetišče se je dvignilo kot kopna zemlja zopet izpod valov.

V lahkih utripih, brez katastrof, je zamenjala priroda dvakrat morje in kopno zemljo, le mali potresni sunki so včasih označevali tiho delo prirode. —

* * *

— Na mostu sva! — Na oni v grozničavi višini razpeti železni brvi, ki vodi mimo razpenjenega valovja Niagare. Preko široke, skladovite kamenite plošče se vrtoglavi voda v prepad, da trepečeta ozračje in zemlja kot leseni krov ladje od utripov parnega stroja.

In ko hiti voda v tem strahovitem navalu preko kamenitega roba, ga kruši in trga, razjeda in izpodkopava. Širok žleb se je na ta način zajedel v sredino navpične skale tamkaj, kjer se strmo-glavljuje vodene mase preko skale navzdol. Za par decimetrov se poglobi vsako leto ta žleb in za toliko se torej pomakne slap Niagare vsako leto nazaj.

In sedaj se ozri z najine brvi na desno! Ta nepregledno dolgi, od strmih skal omejeni prepad, ki je navpično zasekan v trdi kamen in po katerem v veličastnem toku hiti zopet pomirjeno vodovje Niagare, glej! to je pot, ki jo je prehodil slap tekom dolgih sedem tisoč let. Še dobrih 14.000 let in slap se bo prekopal skozi ploščo tja do velikega rezervoarja svojih vodá, do jezera Erie — in konec bo čudoviti prirodni prikazni!

Ni se hipoma pogreznil in zopet dvignil iz morja Serapej v enem izmed kritičnih dni zemeljne preteklosti, ni se preklala ta veličastna skalna raza Niagare v strašnem času Cuvierjevih katastrof; z o b č a s a je izglodal v skalo to dvanajst kilometrov dolgo brezno; vso pokrajinsko sliko so izpremenile prirodne sile z mirnim delom le šum Niagare je bučno pel veličastno pesem vztrajnega dela.

In odzvalo se je tej pesmi bučanje valov ob koraljnikih Južnega morja. —

* * *

— V nepregledne dalje beži valovita morska ravan kot misel, ki se nikdar več ne vrne. Vsa temnomodra je, kakor bi se bila opojila z barvo azurnega neba. Svetlozelenkasti loki prosevajo skozi gladino liki ornamenti ogromnih palmovih mahál in se združujejo tam zunaj na morju v mogočen krog; srebrn pas ga meji proti odprtemu morju, v pene razpršene krone vitkih valov. Sredi tega čudovitega kroga pa počiva v mirnem vodovju samotni otočič.

Obstaniva s čolnom na enem izmed zelenih pasov. Kot kristal je voda prozorna — in tik pod nama se odpira nov čudesen svet.

Belkaste skale padajo pod nama v nevidno morsko brezno, ne morda brezlike masivne stene, ne! — iz drobnih paličic in ploščic, stebričkov in iglic so zvarjene — nežne in drobne kot beneški filigran.

In iz vseh oken in luknjic te gotske palače nas pozdravljajo nje prebivalci in graditelji: modre in rdeče, zelene in rumene glavice in zvezdice, mehke živalice koralje.

Morske zvezde raztezajo po stenah svoje lene ročice, drobni rački begajo in se skrivajo preplašeni po hodnikih, ko se je nanje kot pšica sprožila sipa z vencem ovijajočih se rok.

S tisočletnim delom so zgradile drobne živalice ogromne apnene stavbe.

Ob obrežju celin in otokov, kjer globina vode ne presega 50 metrov, se nastanijo nežne koralje; na milijone in milijone se razmnože in vsaka si zgradi v svojem telescu majhno apneno ogrodje in tako vzraste iz milijard poedincev v lepem združenem delu prostran podmorski hrib iz apnenca. Koralje pri dnu umirajo druga za drugo, vrhu griča pa kipe in gradijo nove, dokler ni stavba dosegla morske gladine. Kakor se dvigajo zidarji pri stavbi hiše na zunanjem ogrodju vedno višje in višje, tako izumirajo koralje v dozidanih spodnjih delih svoje stavbe in le ob vrhu okopa klije življenje in delo.

Taki koraljni okopi obdajajo cele kontinente in obširna otočja tropičnega morja.

Iz plitvega morskega dna se dviga tak koraljnik proti morski gladini, kot da bi iztegoval roke proti svetlobi.

Našli pa so v tropičnem morju koraljnice več tisoč metrov globoke in daleč okoli njih ne zapaziš niti pedi kopne zemlje; zunaj v širokem morju, daleč od otokov in celin, samevajo te čudovite stavbe.

Več tisoč metrov pod morsko gladino naj bi bile torej jele graditi koralje te orjaške okope? Kako vendar? Saj koralja niti

sto metrov pod morsko gladino ne more uspevati, ker tamkaj ne najde več zase potrebnih življenskih pogojev.

Darwin je rešil to čudovito uganko.

Tu, kjer danes zija globoko morsko brezno, je nekoč valovilo plitvo morje in čreda otokov se je solnčila v južnem dnevu. Korajljne živalice so se nastanile po plitvinah ob obrežju in zasnovalle svoje trdne okope.

V stotisočletnih utripih se je nižalo morsko dno, globlje in globlje se je nagibala zemeljska skorja; v stotisočletnem delu se je višala koraljna stavba, više in više solnčnemu dnevu nasproti.

In sedaj se zamisli v duhu v to gigantsko borbo življenja!

V vrtoglave globine se potaplja morsko dno in ž njim koraljni okopi, v neizprosno smrt vabi morje koralje, toda kakor potapljaajoči se človek iztegujejo živalice svoje ročice proti morski gladini.

Kolikor temelja jim je požrlo morsko brezno v tisočletjih, toliko višine so dogradile z neumornim skupnim delom; in ko je morje že davno pokopalo otoke v svojo noč, koralja se še koplje v valovih, razžarjenih od južnega solnca, in z neutrudnim delom kljubuje poginu.

In sedaj se ozri na Keopovo piramido in Eifflov stolp, — in rdečica sramu naj ti zalije lica!

Tako triumfira življenje nad prirodnimi silami in z dolgotrajnim delom je zgradilo pod morjem ogromne stavbe iz koraljnega apnenca.

Nikjer pa ne zapazimo one brutalne Cuvierjeve borbe; ne z hipnimi katastrofnimi izbruhi, s počasnim trajnim delom se vrše izpremembe v prirodi.

Da, nekaj veličastnega in mogočnega je skritega v naravi, toda to veličastvo se ne pojavlja v brutalni, trenotni moči — temveč v trajnosti njenih sil.

Ne v intenzivnosti, temveč v ekstenzivnosti prirodnih izprememb leži ključ do zgodovine zemlje.

Anglež Lyell je odprl s tem ključem zemeljsko preteklost in tedaj smo zazrli pred seboj giganta, ki je držal zemljo v rokah in ji preobražal lice: Čas!

Niagara in koralje ter utripi zemeljne skorje pa so orodje tega giganta.

Vsak košček kopne zemlje rušijo in trgajo, drobe in meljejo prirodne sile; deroče reke nosijo s seboj vse ostanke tega razdirajočega dela in jih odlagajo ob obrežju kot prod; najdrobnejšo mel pa poplakne gibki val ter jo odnaša na svojih ramenih morju v

naročje, in na njegovem dnu se usedejo nežni drobci v prostranih mogočnih plasteh podmorskega blata.

Tako razdira voda na kopni zemlji, na dnu morja pa gradi in zida. In pridruži se ji tamkaj na milijone malih stavbi-teljev, koralj in drugih živalic, ki ji s svojimi apnenimi in kremen-častimi hišicami pomagajo graditi visoke sklade.

In tako bo slednjič grabežljivi val splaknil zadnjo trohico kopne zemlje — in jo odložil na morskem dnu.

— Toda zemeljsko srce utriplje!

Vedno bolj se hladi in krči zemeljsko jedro in njena suknjica, skorja, ji postaja preohlapna. In jame se gubati kakor koža osta-relemu človeku.

Tu se niža in izginja starodaven kontinent pod morsko gladino, tamkaj se dviga morsko dno, in skladi podmorskega blata in žival-skih stavb se vzpenjajo v mogočnih skalnih hrbtih iz morskih valov; kajti v tej dolgi, napregledni dobi so se sprijeli blatni drobci v mogočne kamenite sklade.

In zopet se zgane skalni hrbet novega kontinenta.

Preširok je postal in ne prilega se več dobro skrčenemu zemeljnemu jedru, sesedel bi se rad. Mogočni stranski pritiski in silni naponi se pojavljajo v prostrani plošči, in v nebotična po-dolžna gorovja se zgnetejo in zgubajo dosedaj vodoravno ležeče plasti, prepočijo in prelomijo se pod pritiskom gorotvornih sil, raz-beljena lava priteče po razpokah iz zemelnega jedra in vulkani se nastanijo na njih vzporedno z gubami gorskih slemen.

Kot preperel obok se je razdrobila zemeljna skorja v posa-mezne plošče, in kadar se le nekoliko zgane katera izmed njih, tedaj biča njene prebivalce šiba potresa.

Tako se je v velikih potezah vršila zgodovina naše zemlje, seveda ne s tako razburjeno naglico, kakor sem jo očrtal gori v kratkih stavkih, temveč v mirnem veličastvu v teku dolgih, nešteti eonov.

V sedanjosti nas je učil Lyell iskati preteklost zemlje in v silah, ki še danes delujejo okoli nas, spoznavati vzroke njenih iz-prememb.

V neznatne utripe so se pod njegovim vplivom razblinile Cuvierjeve katastrofe, in stotisočletni čas jim je odvzel vso grozo in ublažil njih razdivjane sile.

Bujno življenje pa je klilo ves ta čas vseširo prostrane zemlje brez presledka. Rod za rodom je umiral in se nanovo porajal. Cela grobišča živalskih in rastlinskih mrličev so se kopičila na dnu

morij, jezer in rek, kjer je nešteto poginulih bitij našlo svoj grob. In prod ter blato sta jih ovila v svoje varne sarkofage in tako v svojih skladih shranila mnogoštevilne življenske novce prejšnjih dni.

Iz okamenelih, iz morskega dna v solnčne višave dvignjenih in nagubanih skladov so zgrajena malone vsa gorovja, dež in veter, solnce in led pa so razorali gube in iz njih modelirali vso romantično mnogoličnost in razkosanost gorskega sveta.

In če se ob priliki povzpneš na vrh Triglava in s kladivom potrkaš ob njegove skladovite stene, te iz razbite skale pozdravi okamenel prebivalec nekdanjega morja, izpod katerega so se nekoč dvignila tudi ponosna triglavska slemena.

Misli si, da se nenadoma pogrezne pod teboj ta kameniti triglavski temelj nazaj v materinsko morje in te pokoplje v njegovem blatnem dnu. Tako boš ležal v morskih plasteh kot neizbrisen zgodovinski dokument svoje dobe; novi in novi blatni skladi ti bodo zakrivali grob, nove in nove življenske vrste se bodo tekom milijon letij vrstile in nabirale druga nad drugo v plasteh nad teboj.

In če bi te nekoč z gorsko težo na prsih zopet dvignile gorotvorne sile pod sinji nebesni obok, tedaj bodo razumna bitja, ki bodo morda povsem različna od nas živela v tisti daljni dobi na zemlji, spoznala tvoje okamenelo ogrodje in z neoporečno gotovostjo bodo trdila: „Tale plast kamenja se je zgradila na zemlji tedaj, ko je na njej prebival človek; v davno minulem ‚človeškem veku‘ leži njen izvor!“

In tako govore tudi geologi današnjih dni.

Iz prebivalcev, ki jih hranijo zemeljni skladi, sklepajo o davno odbeglih dobah zemeljne zgodovine.

V tri razdobja dele geologi zgodovino življenja na zemlji, in če prištejemo še oni nepregledni čas, ko zemlja še ni nosila živih bitij, tedaj so do danes pretekli zemlji štirje mogočni veki.

Četvere velike veke pa delimo zopet v manjše dobe formacije ali tvorbe zvane.

Kot koncentrične lupinice se ovijajo plasti posameznih tvorb zemeljne skorje, toda ne širijo se enakomerno vseokoli zemeljske oble; vsaka doba je zapustila jasno kamenito lupinico samo tam, kjer je v tej dobi valovilo vodovje.

Kot cvetni listi v rožnem popju ovijajo formacije zemeljno jedro, vsak list pa hrani v sebi značilne življenske novce, nedvoumne znake svoje preteklosti.

(Dalje prihodnjič.)

Jaz pa sem se ozrl in sem rekel z zlobnim glasom:

„Pustite me na miru! . . . Ne maram zdaj!“

Ni še bila vrhu stopnic; videl sem jo samo do pasu. Ko je slišala moje besede, se ni genila; le roka, ki je držala skodelico, se je tresla. Gledala me je prestrašena, luč v očeh je umirala.

Od sramu mi je stopila kri v lica, stopil sem ji naproti s hitrim korakom.

„Dajte, mati!“

Prepozno je bilo; luči ni bilo več v njene oči, smehljava ne več na njene ustnice.

Popil sem kavo, pa sem se tolažil:

„Zvečer ji porečem tisto besedo, tisto ljubeznivo, za katero sem ogoljufal njeno ljubezen . . .“

Nisem je rekel ne zvečer, ne drugi dan in tudi ne ob slovesu . . .

Tri ali štiri leta kasneje mi je v tujini tuja ženska prinesla kavo v izbo. Takrat me je izpreletelo, zaskalelo me v srcu tako močno, da bi bil vzkriknul od bolečine. Zakaj srce je pravičen sodnik in ne pozna malenkosti . . .

Iz prazgodovine zemlje.

Prirodoslovni pogovori.

Spisal dr. Pavel Grošelj.

(Dalje.)

o si se ozrl z menoj v nebesne dalje na novo zvezdo v Perzeju, sva ostrmela nad brezbrežnim prostorom, ki se giblje v njem prostrano stvarstvo, in ko sva obrnila pogled v preteklost zemlje, je zazijal pred nama čas, ki mu ne vemo pravih mej in začetka in v katerem potekajo tisočletja naglo kot drobna zrna v peščeni uri.

Da bi danes mogla pristati tam daleč pri novi zvezdi v Perzeju in zreti iz daljave na ta drobni, od solnca osvetljeni prašek, na našo zemljo!

Kdo ve, iz katerih daljnih dob so tja gori šele prispeli svetlobni žarki od naše domovine po brezmejnem morju etra?

Kdo ve, v kateri vek naše zemlje bi nama zrlo oko?

I. Pravek.

Prostran, ploščat kamenit ščit počiva na morskem dnu severnega Atlantskega oceana, kot ogromna želva, ki je poniknila na podmorske planjave. V Izlandiji in Grenlandiji ter v Faroerskih otokih kukajo izpod morske gladine najvišje plošče tega ščita, ki ga niti morje v svoji mogočnosti ne more popolnoma pokriti.

Kot plast mehkega vlečnega testa se razliva severnoatlantski ščit preko širnega ozemlja, in tam, kjer moli kako kepico iz morja, zapazimo na njem nanizan vulkan ob vulkanu. V pravcati kuhinji se je zgnetlo nekoč to testo, v razbeljeni notranjosti naše zemlje.

V žarki kaskadi ognjenotekoče lave je prikipel naš ščit nekoč iz ranjene zemeljne skorje; in ko je vrelo, kipelo in sikalo morje, se je razlil po morskih nižavah.

Ni bilo ravno dolgo pred prvim nastopom človeka na zemlji — saj par tisočletij pač ne moremo imenovati dolge dobe v zgodovini zemlje — ko se je ta ognjena plošča ovila zemeljne skorje. Ohladila in strdila se je že od tedaj na svojem površju, v notranjosti našega več tisoč metrov debelega ščita pa so se do danes ohranila živa ognjišča, in neprestani, tolikrat že pogubonosni izbruhi Izlandskih ognjenikov nam dovolj jasno pričajo o tem dejstvu.

Da bi zajel z ogromnim korcem vso razbeljeno lavo, ki je v tistem daljnem času privrela iz zemlje, ter jo razlil preko avstro-ogrske monarhije: nad štiritisoč metrov globoko ognjeno jezero bi zalilo vse, tudi najvišje vrhunce njenih gorá.

Ta v zgodovini zemlje precej pozni ognjeni izliv njene notranjščine pa nam z jasno lučjo svetli v davne dneve njene vročerkve mladosti.

Ko se je solnčece-zemlja v praveku odela v tenko skorjico, je v njenem jedru še vse kipelo in valovilo od solnčne vročine in moči. Vsepovsod je pokala in se drobila prvotna skorjica in veletoki rdeče razbeljene lave so se valili iz zemeljnih ran in se razlivali po površju kakor kri, ki curlja iz telesa ranjenega giganta.

Mogočni ščiti razbeljene lave so zažareli po zemeljni obli in zopet ugasnili, ko jih je hlad prevlekel s temno kožico.

In če bi bil kdo izmed nas tedaj živel kje daleč zunaj na kakem tujem planetu, bi se bil začudeno vprašal: „Kaj neki se godi tam gori na nebu? Vedno in vedno se zažiga na njem rdeča zvezda, da čez par mesecev zopet obledi in premine.“

Še dandanašnji se v temnih prostorih neba zažigajo že davno otemnela solnca, katerih luč nenadoma vzplamti in ravno tako brzo zopet pojema in izgine. Tycho nova zvezda iz leta 1572. je najsvetlejši primer te vrste.

Slednjič pa je zemlja podlegla v tem groznem boju ognja in mraza. S strjajočo se lavo je zalivala svoje rane, drug nad drugim so se kopičili ohlajeni kameniti ščiti, in tako si je zemlja v ognjeni kovačnici skovala trden oklep, ki ga hočemo z geologom Stübelom nazvati „prvotni oklep zemlje“.

Iz kristalastih hribin se je zgradil ta močni oklep, saj se skoro vse snovi strde v lepih, svetlikajočih se kristalih, kadar se ustalijo iz tekočin; kristalasti kapniki po mokrih kraških jamah nam pričajo o tem in lepo rumene kristalaste iglice, ki druga ob drugi rastejo iz vročega raztopljenega žvepla, kadar se začne hladiti.

Tako si je Penelopa-priroda gradila skorjo-obleko in jo v ognju zopet razdirala ter v hudih notranjih bojih čakala ženina, da jo osreči — življenja!

In ko je bil dovršen njen poročni oklep, tedaj je padel raz njeno deviško telo meglen pajčolan, ki ji je dotlej zastiral grudi, iz vročih par se je sesedla, ohladila in zgostila voda v vseobsežen ocean — in tedaj je prišla zemlji poročna noč.

Obiskalo jo je življenje.

Nekaj odisejskega so zrlí nekateri prirodopisci v prirodu življenja na zemljo.

Kakor Odisej, ki je preromal daljave mnogih pokrajin in dežel in slednjič po borbah in zmotnih potih srečno našel domovino, ravno tako je baje prispelo življenje na zemljo.

Zvezdni utrinek se je utrgal nekje v vesoljstvu in po vesmirnih blodnjah je pristal na naši zemlji, noseč na svojem hrbtu življenske kali tujih svetov. Kakor oplodi gibka semenska živalca okroglo jajce, tako naj je tedaj oplodil meteor nevesto zemljo.

Lepa, vesoljstvo spajajoča je ta misel — a žalibože — samo misel!

Problem o postanku življenja bi s to razlago preložili samo na druge svetove, v nepristopne dalje vesoljstva, ne da bi se bili njegovi rešitvi ni za korak približali.

Nam, ki iščemo samo zgodovino zemlje, naj za danes zadostuje dejstvo, da se je na njej nekoč v nedoglednih davninah vžgala iskra življenja. Kako in zakaj? — kdo bi si upal neoporečno odgovoriti?

Tedaj pa se je jela iz morja dvigati tudi prva kopna zemlja in razdirajoče prirodne sile so iz njenih odkruškov dnu morja zidale prve skladovite plasti vrhu prvotnega oklepa.

Tudi te prve usedline so še kristalastega lica. Še vedno se ponavljajoči izbruhi lave, bližina vročega jedra, ogromni tlak, s katerim so pritiskali vsi v poznejših dobah nastali skladi na to najnižjo in najglobljo podlago: vsi ti vplivi so morsko blato preobrazili v kristalaste hribine: gnajse in skrilavce.

Pri tej nasilni preobrazbi pa so se uničili in so obledeli skoro vsi življenski ostanki, zakopani v teh plasteh.

Le nejasni življenski sledovi so nam ohranjeni iz praveka zemlje, vse ostale življenske zgodovinske dokumente so izbrisale surove prirodne sile.

Ko se je v neizmernem času ustalila in umirila prva ognjevita mladost zemlje, zasledimo prvič jasne, nedvoumne znake življenja v sledečem staroživljenskem veku.¹⁾

Kakor najdenčka, ki mu nihče ne ve pokoljenja, smo zasledili življenje na zemlji. V nejasnih davninah praveka mu leži izvor. In ko nam v kambrijski dobi prvič jasno stopi pred oči, je življensko dete že dokaj razvito in doraslo. Na vsem njegovem licu pa se mu pozna, da je njegova domovina morje.

¹⁾ Posamezne dobe staroživljenskega veka se zovejo zaporedno od starejših do vedno mlajših: 1. kambrij, 2. silur, 3. devon, 4. karbon, 5. perm.

(Dalje prihodnjič.)

Alojzij Gradnik:

Žetev.

V solncu se blešči rdeča ruta,
deva žanje zlatozrno žito;
kakor morje, ko je valovito,
s snopi njiva je že vsa posuta.

V srce moje ljuba je sejala,
čakala je žetev njene roke;
a ni prišla čez goré visoke,
črne vrane le je žet poslala.

Črne vrane, kupljene vlačuge,
vse noči so v mojem srcu kljule,
vse iz mojega srca izrule . . .
Plačaj zdaj jim, ljuba, te usluge!

Iz prazgodovine zemlje.

Prirodoslovni pogovori.

Spisal dr. Pavel Grošelj.

II. Staroživljenski vek.

ateri planet je to, ki zdajle hitiva k njemu skozi svetovni prostor? Poglej te prostrane, dolgočasne pustinske kontinente, to njih enolično rumeno-rdečo barvo: brez zelenja, brez življenja — brez barvnih kontrastov! Ah, na tem svetu bi pač ne hotel živeti!

To je naša domača zemlja v kambrijski dobi svoje preteklosti. Poglej ta ogromni pustinski pas, ki kakor mogočen, rumen obroč oklepa skoro vso južno poluto naše zemlje, to je največji kontinent kambrijske dobe. Od današnje Južne Amerike preko Atlantskega oceana in Afrike do Vzhodne Indije in Avstralije: na vsem tem prostranem ozemlju gospoduje ena sama enolična celina: „južni kontinent“.

„Res čudovito! Toda kje je Evropa in najina slovenska domovina?“

Ali vidiš tam na severozapadu, skoro ob horizontu majhno celino? Tam, kjer se njeno južno obrežje koplje v blestečem kambrijskem morju, tam leži danes severni del Anglije. In tudi tam na severozapadu rumené v daljavi obrisi kopne zemlje, tam nekje se širi danes Finlandija. In ta prostrani morski kotel sredi kambrijskih celin, kipeč od razburjenega valovja: to je materinsko morje današnji Evropi. Daj, postojva približno sredi nad tem morskim kotlom in spustiva vanj ogromno skalo. Glej, tam, kjer je pljusnila v morje in odkoder beže vedno širši vodni obroči, tam bo čez nekoliko milijonov let tekla najina zibel.

Samoten otok štrli iz širnega evropskega morja ravno tam, kjer se dviguje danes osrednja francoska planota. Tu hočeva stopiti na zemljo. Na mestu sva!

Vseokoli naju mir in grobna tišina. Ni je bele peroti, ki bi se zasvetila v solnčnih žarkih, kadar zareže ptica v zraku oster lok; nikjer ne čuješ tožnega krika povodnih ptic; tudi po morju ne vidiš požarevati srebrnega bleska, ki se stobarvno lomi ob bokih gladkih

rib, kadar zigravajo po površju. In na našem otoku — niti drevesa, niti bilke, niti mahu, da ne veš, kam bi bežal pred žgočimi solničnimi žarki. Da bi ne pluskalo in ne šumelo morje, bi se ti zdela zemlja kot širno grobišče. V morju, kjer se je rodil, leži še skrit ves misterij življenja.

In kakor se lovec v gozdu le v zeleni obleki more približati svojemu plenu, tako se morava tudi midva malo bolj po kambrijski obleči, ako se hočeva približati življenju.

Torej hajdi na kambrijsko maškerado!

Natekniva si na glavo povprek širok napoleonski klobuk, tako da nama sega preko glave do ramen. Roki si vzdolž prilepiva k trupu; tako da se jedva poznata dve podolžni zarezi, ob katerih se roki držita trupa. Nogi morava popolnoma odločiti, namesto njih pa nama kakor stonogi zraste po prsih in trebuhu nog na izobilico. Če bi nama sedaj še dober prijatelj z ostro sekiro malo nasekal hrbet povprek na kakih dvajset, sicer zvezanih, toda med seboj pregibljivih delov, pa sva se na videz dokaj približala najvišjim bitjem, ki so — in sicer v manjšem formatu — živela v kambrijski dobi, trilobitom.¹⁾

In sedaj štrbunk v morje!

Ni se nama treba bati kake požrešne morske ribe, kambrijsko morje je varno pred njimi; vsepovsod naju srečujejo le naši bratje trilobiti, v vseh možnih variacijah in oblikah. Vse polno jih gomazi po morskem blatu in tudi v vodovju ti švigajo vznak kot dandanes vodne mokrice (Wasserassel). Temu štrlita iz glave dva podolžna, ostra trna, oni ima glavo zavito v obliki polumeseca, tretji pa ti je kot srednjeveški vojščak odet v trdo orožje; celo telo mu štrli samih ostrih bodic — dokaz, da se je že ob zibeli življenja vnel ljuti neizprosni boj za obstanek.

Nekaj pa imajo vsi ti naši znanci, na kar sva pri maškeradi popolnoma pozabila. Na obeh straneh napoleonskega klobuka jima sedi dvoje vzbočenih ogromnih oči — ne dvoje, na tisoče očesc — kajti veliki očesi sta zgrajeni iz nebrojnih majhnih očesc, vsako s svojo posebno lečo in vsako očesce upadablja od zunanjega sveta le majhen del v svoji sličici, in vse te sličice se v notranjem delu očesa družijo v predrobno mozaično sliko okolice.

Ko pa potoneva nekoliko globlje v morske globine in obstaneva na blatnem morskem dnu, tedaj vidno pojema moč solčne svetlobe in slednjič se izgubiva v temi — in glej čudo: — tudi tod

¹⁾ trilobos, grški = trokrp, trodelen.

rije krdelo trilobitov, ki so pa v večni temi oslepel, od rodu do rodu so jim pešale oči in slednjič popolnoma pokrnele kakor sedanjemu prebivalcu kraških jam, človeški ribici.

Tam pod gladino kambrijskega morja pa jadrajo kot prozorna utripajoča srca morski klobuki, meduze, in ves rob jim je posejan z drobnimi očesci.

Te proste meduze, ki jim je mestoma telo kar posejano s čutili in ki jim je širni žarki ocean domovina, in naši borni oslepel trilobiti, ki jim poteka življenje na blatnemorskem dnu — ali nam ne pričajo jasno, da so se živa bitja že izza vsega početka priravnala svoji okolici, da je življenje akord, ki se z obdajajočo naravo strinja v prekrasno harmonijo?

Par čudnih polžev plava oprezno skozi vodovje, semintja se zvija med morskimi spužvami reven črvič; in kot hiter podmorski čoln beži mimo naju čudesa sipa, ortoceras; v ravni, tenkolupinasti cevki ji je skrito telo.

In tamkaj v grozilih morskih globinah iztegujejo njene sorodnice svoje polipaste ročice, išoč si plena; kakor pravcati vrtovi so posejana morska tla z drobnimi, školjkam podobnimi škrgonožci, odetimi v dvoje roženih lupinic.

Tako je defiliralo mimo naju skoro vse življenje kambrijske dobe, revno v svojem razvoju, čudeno v svojih oblikah — in niti eden izmed prebivalcev kambrijskega morja ni učakal današnjega dne, vse je potegnil s seboj in jih preobrazil veliki val razvoja.

Tudi naju poprime ta val in naju ponese s seboj v prihodnjo, silursko dobo zemeljske zgodovine.

(Dalje prihodnjič.)

Vojeslav Molè:

Večer v rimski Kampanji.

Kot bizantinski mozaik žari zapad
in kot oči Madone zrejo zvezde tihe,
strmeča noč jim šepeta molitve-vzdihe.

Poljani v zadnjem blesku se blešči brokat
obleke njene temne, svilene, šumeče,
v razkošju sanj zavija v mrak se, vsa trepeče.

Le kakor trudna misel brez bregov, brez nad —
po poti blodi potnik nem in tone v noči,
le vetra dih je drug njegovi boli žgoči.